

ABORDĂRI PROSOPOGRAFICE ALE ILEGALITĂȚII COMUNISTE. REZULTATE PARȚIALE ȘI CHESTIUNI METODOLOGICE*

Corina DOBOȘ**

A PROSOPOGRAPHY OF THE COMMUNIST UNDERGROUND IN ROMANIA. PRELIMINARY RESULTS AND METHODOLOGICAL QUESTIONS

(Abstract)

The present article deals with the preliminary results of a prosopographical analysis of the members and supporters of the Romanian Communist Party of Romania in its underground years. The prosopographical project makes use of 8681 personal records of the Communists illegalists, and its main goal is to build a database with connected digital-applications, available online for free. Specifically, this article addresses the methodology used to construct four research questions (sex, ethnic origins, regional distribution and membership) and their results when applied on a sample of 973 (out of a total of 8681) personal files of Communist illegalists. The article focus on the specific features of our prosopographical analysis, on its methodological possibilities and future developments.

Keywords: *Communist underground; ethnicity; membership; prosopography; regional distribution.*

Articolul de față discută metodologia utilizată și rezultatele provizorii obținute în urma aplicării a patru funcții de căutare asupra unui eșantion de 973 de „fișe de evidență a ilegalistilor”¹ în cadrul analizei de tip prosopografic a proiectului *Membri, simpatizanți, conspiratori și „tovarăși de drum”*. *Componenta Partidului Comunist din România în perioada ilegalității - Studii prosopografice* (www.andco.ro), derulat în prezent la Universitatea din București. Proiectul a

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului finanțat de Ministerul Educației Naționale, CNCS – UEFISCDI, nr. PN-II-ID-PCE-2012-4-0594 (www.andco.ro).

** Doctor în istorie, Centrul de Cercetări în Istorie Contemporană „Cont*texte”, Universitatea din București. E-mail: koritza24@yahoo.com

¹ 973 de „Fișe de evidență a ilegalistilor”, Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond 95, dosarele 122279, 122280, 122286, 122288, 122289, 122297, 122302, 122304, 122331, 122337, 122341, 122345, 122361, 122375.

„Studii și articole de istorie”, vol. LXXXII, 2015, pp. 201-217

început în toamna anului 2013 și are ca scop realizarea unui instrument digital de analiză prosopografică a unui total de 8.681 de „fișe de evidență a ilegalistilor”, păstrate în 98 de dosare din Fondul 95, aflat la Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC) din București. În cadrul acestui instrument digital de lucru urmează să fie dezvoltate și alte funcții de căutare, iar baza de date urmează a fi extinsă la 8.681 de intrări (date din fișe personale unice). Odată finalizat, instrumentul digital cu funcțiile de căutare conexe va fi disponibil online pentru publicul larg.

Alegerea metodei prosopografice pentru analizarea corpusului de fișe identificat în fondul arhivistic mai sus numit a fost determinată de tipul de date reunite în aceste fișe personale. Analiza prosopografică, descrisă în literatură și ca un tip de „biografie colectivă” este recomandată atunci când cercetătorul are la dispoziție o serie consistentă de date pe baza cărora pot fi descrise caracteristicile particulare ale grupului.² Datele furnizate de fișele de ilegalist, care vor fi detaliate mai jos, facilitează o interogare ce va descrie unele din trăsăturile comune și inseriabile, cuantificabile statistic ale unui grup de apropiați (membri sau simpatizanți) ai mișcării muncitorești în general, ai Partidului Comunist din România în special pe perioada ilegalității (1924-1944).

Abordarea prosopografică a comunismului în perioada ilegalității a fost explorată anterior de către Cristina Diac, în proiectul „Romanian Communist Party Leaders, 1921-1944. Prosopographical Analysis” (www.ilegalisti.ro), concentrându-se – cu rezultate remarcabile – spre profilarea grupului liderilor comuniști din ilegalitate. A fost alcătuită o bază de date cu 1.031 de intrări, conținând date biografice și politice referitoare la cei pe care autoarea i-a identificat cu ajutorul unor criterii consistente (legale, istorice și istoriografice) ca alcătuind grupul liderilor comuniști. Informațiile oferite de baza de date au fost totodată analizate de către autoare din punct de vedere politic, juridic și socio-demografic. Spre deosebire de acest tip de cercetare a cărui bază de date a fost alcătuită în urma unui chestionar prosopografic alcătuit de autoare, proiectul de față pornește de la o bază de date deja alcătuită, care permite mai degrabă largi posibilități de chestionare metodologică. Astfel, dacă punctul central al cercetării Cristinei Diac îl reprezintă chestionarul prosopografic, pentru alcătuirea căruia autoarea a realizat un adevărat tur de forță prin documentele și fondurile arhivistice, dat fiind faptul că noi plecăm de la o bază de date deja constituită, interesul principal al proiectului nostru îl constituie chestionarea metodologică, cu posibilitățile de interpretare oferite de schițarea dinamicii interne a grupului și a diferențierii sale în raport cu populația generală.

² Koenraad Verboven - Myriam Carlier - Jan Dumolyn, *A Short Manual to the Art of Prosopography*, în K.S.B. Keats-Rohan (coord.), *Prosopography Approaches and Applications A Handbook*, „Prosopographica et Genealogica” (Oxford) 13, 2007, pp. 35-69; K.S.B. Keats-Rohan, *Biography, Identity and Names*, în Idem, *op.cit.*, pp. 139-18. Ambele capitole sunt accesibile online la http://prosopography.modhist.ox.ac.uk/course_syllabuses.htm

Alcătuirea populației - fișă de evidență a ilegalistilor³

Aceste fișe personale, fiecare purtătoare a unui număr unic de identificare, sunt grupate în 98 de dosare și sunt rezultatul unei investigații interne desfășurate între 1951 și 1952, la inițiativa CC al PMR în vederea realizării unui adevărat proces de recenzare a persoanelor asociate direct (ca membru al PCdR sau membru al UTC) sau indirect (cei care într-un fel sau altul au sprijinit acțiunile PCdR în perioada ilegalității) cu Partidul Comunist din România în perioada 1921-1944.

În acest scop a fost realizată o fișă-tip ce a fost trimisă tuturor comitetelor centrale și locale de partid (Comitetele de partid ale salariaților CC al PMR și ale ministerelor și Comitetele regionale ale PMR, respectiv Comitetul orășenesc de partid București). Aceste structuri de conducere ale PMR urmau să identifice în organizațiile de bază subordonate numele și numărul ilegalistilor. Operațiunea a fost coordonată de la centru de către Secția organelor conducătoare de partid, sindicale și de UTM a CC al PMR în colaborare cu Federația Națională a foștilor Deținuți și Internați Politici Antifasciști și Comisia Controlului de Partid a CC al PMR (cele două structuri de partid au sprijinit acțiunea prin întocmirea de tabele nominale cu numele ilegalistilor aflate în evidențele lor). Pe 21 aprilie 1952, Secția sus-menționată condusă de Petre Lupu, raporta încheierea procesului de întocmire a fișelor de evidență a ilegalistilor⁴.

Aceste tipizate se prezintă sub forma unor adevărate fișe personale, care conțin **detalii biografice suficiente, formalizate și omogene**, care permit formarea unor serii de date potrivite pentru o analiză de tip prosopografic. Aceste chestionare au fost trimise și s-au adresat „populației” (în sens statistic) de foști ilegalisti ai PCdR existentă în România între 1950-1952, cu excepția membrilor Biroului Politic ai PMR.

Demersul prosopografic al proiectului actual are astfel particularitatea de a pleca de la o „populație” deja constituită (8.681 de persoane) și o bază de date deja alcătuită conform unui chestionar de tip prosopografic alcătuit de către Secția organelor conducătoare de partid, sindicale și de UTM a CC al PMR în perioada premergătoare inițierii investigației.

Chestionarul prosopografic

Chestionarul de tip prosopografic utilizat la ancheta din 1951-1952, ale cărui rubrici le vom folosi ca punct de plecare pentru alcătuirea chestionarului nostru metodologic cuprinde 21 de întrebări:

1. Nume și prenume (și vechiul nume, unde era cazul);
2. Data și locul nașterii;
3. Naționalitatea;
4. Profesia de bază;

³ Vezi și imaginea (1).

⁴ „Informare din 21 aprilie 1952 despre întocmirea fișelor de evidență a ilegalistilor studiul compoziției și organizarea evidenței acestor tovarăși”. ANIC, fond CC al PCR – secția Organizatorică, dosar 68/1952, f. 1-7.

5. Starea civilă (căsătorit/necăsătorit; copiii: numărul și vârsta lor);
6. Dacă înainte de 23 august 1944 a fost membru în PCR, UTC sau simpatizant al mișcării muncitorești;
7. Ce activitate a avut în partid sau cum a sprijinit mișcarea muncitorească;
8. În ce localități a activat și în ce ani (de când până când);
9. Numele tovarășilor cu care a avut legături în perioada ilegalității PCR, în ce localități și în ce ani;
10. Dacă a fost arestat, judecat și condamnat în ilegalitate pentru activitate revoluționară, pentru ce fapte;
11. Împreună cu cine a fost arestat, judecat și condamnat în ilegalitate pentru activitate revoluționară.
12. Ce condamnare a avut și unde și-a executat pedeapsa;
13. Dacă a fost internat în lagăr, unde și pentru ce fapte;
14. Cum s-a purtat la proces, în închisoare, în lagăre;
15. Ocupația/activitate profesională după 23 august 1944 (unde a muncit, de când până când, ce funcții a îndeplinit);
16. Activitatea politică desfășurată după 23 august 1944 (în ce organizații a activat: de partid sau altele, de când până când și ce funcții a îndeplinit);
17. Unde muncește în prezent și ce funcție îndeplinește;
18. Dacă i s-au conferit decorații după 23 august 1944 și ce fel de decorații;
19. Adresa actuală;
20. Data la care a intrat în partid;
21. Data la care a completat fișa

Chestionarul metodologic

Funcțiile de interogare formulate în analiza de tip prosopografic inițiată prin proiectul nostru se bazează pe observația că răspunsurile la întrebările din chestionarul prosopografic mai sus amintit pot fi clasificate în trei mari tipuri: răspunsurile care furnizează „atribute simple” (la întrebările 1-9, 10, 12-21), cele care conturează „actori” umani, (răspunsurile la întrebările 9, 11), și „atribute generice” – acele atribute care fac posibilă relaționarea între diverși actori umani (localitatea de origine, localitatea de desfășurare a acțiunilor, a detenției, a procesului, locul de muncă, organizația de desfășurare a activității politice înainte și după 1944 – răspunsurile la întrebările 2, 4, 8, 12, 13, 15, 16). Toate aceste trei tipuri de interogare alcătuiesc **chestionarul metodologic** al analizei noastre de tip prosopografic. Articolul de față se ocupă cu detalierea unor rezultate obținute în urma a patru interogări specifice care analizează „atributele simple” a unui eșantion reprezentativ de 973 de respondenți (mai mult de 11% din total fișelor ce alcătuiesc baza de date a proiectului), grup alcătuit aleatoriu prin atribuirea făcută automat de către softul de introducere a datelor. Aceste interogări vizează:

- sexul respondentului
- originea etnică a respondentului
- originea regională a respondentului
- relația respondentului cu PCdR sau/și mișcarea muncitorească înainte de 1944

Cele patru funcții de căutare vizează atât determinarea caracteristicilor generale ale grupului prin raportarea la populația generală (originea etnică, regională și distribuția masculin/feminin) dar și structura internă a grupului (prin determinarea relației membrilor grupului cu PCdR și cu mișcarea muncitorească înainte de 1944), așa cum este declarată de membrii grupului.

Răspunsurile privind „originea etnică și cea regională” vor fi contextualizate statistic cu ajutorul datelor oferite de recensământul populației României din 1930⁵. Alegerea comparării datelor obținute în urma anchetei interne din 1951-1952 cu datele obținute la recensământul din 1930, și nu cu cele obținute la recensăminte mai apropiate din punct de vedere cronologic (cel din 1941 sau cel din 1948) a fost determinată de mai mulți factori. Nu numai că recensământul din 1930 oferă date mai detaliate și mai sistematice decât cele ulterioare, dar el cuprinde informațiile cele mai complete referitoare la populația și teritoriile României interbelice în care marea majoritate a respondenților se născuseră și desfășuraseră activitatea, inclusiv la acelea pierdute de România după 1940, temporar sau definitiv (Nord-estul Transilvaniei, Basarabia, Nordul Bucovinei, Cadrilaterul). Mai mult, recensământul din 25 ianuarie 1948, cel mai aproape din punct de vedere temporal de momentul desfășurării anchetei interne a PMR, nu mai face uz de o categorie explicită pentru determinarea originii etnice a respondentului, ci una implicită, anume „limba maternă”, ceea ce ar fi adăugat încă o variabilă la demersul nostru comparativ.⁶

1. Sexul respondentului (masculin/ feminin) a fost determinat în funcție de prenumele respondentului (întrebarea 1), dar și de diverse forme gramaticale / răspunsuri existente în fișă (informații mai ales prezente în răspunsul la întrebarea 4, „Profesia de bază”). La 973 de subiecți rezultatele indică 131 de femei (13,46%) și 842 bărbați (86,54%), ceea ce arată o largă majoritate a reprezentanților sexului masculin în cadrul „ilegaliștilor.”

2. Originea regională

Stabilirea originii regionale a respondenților va evidenția eventuale corelații între apropierea respondenților de PCdR/mișcarea muncitorească și proveniența lor teritorială nașterea, ce va fi nuanțată ulterior prin stabilirea originii etnice a respondenților.

Originea regională a fost determinată deductiv, pe baza răspunsurilor furnizate la întrebarea 2 (data și locul nașterii.) Locul nașterii este indicat în răspunsuri de trinomial localitatea nașterii – județ – țară. Drept categorii de analiză au fost folosite provinciile istorice definite convențional (Țara Românească, Moldova, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Dobrogea, Cadrilater), intrate în componența statului român la diferite date (1859 – Țara Românească și Moldova, 1878 – Dobrogea, 1913 – Cadrilaterul, 1918 – Basarabia, Bucovina, Ardealul). Pentru provincia „Ardeal” s-a considerat ca fiind teritoriu românesc nu cel intrat în componența

⁵ *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, editor Sabin Manuilă, vol. II: *Neam, limbă maternă, religie*. București, Institutul Central de Statistică, 1938.

⁶ A. Golopenția, C. Georgescu, *Populația RPR la 25 ianuarie 1948. Rezultatele provizorii ale recensământului*, în *Probleme economice*, nr.2, 1948, p.22.

statului românesc în 1919, ci cel rămas în România după Tratatul de la Trianon din 1920, adică fără județele Bichiș și Cenad (Ungaria) și fără Maramureșul de Nord (de la nord de Tisa, care a intrat în componența Cehoslovaciei).

S-a preferat soluția „artificială” a provinciilor convenționale, construite pe baze teritoriale și nu cea directă a statelor aparținătoare tocmai datorită faptului că acestea se schimbă la momentele mai sus menționate, căci granițele statale sunt relativ volatile după Primul Război Mondial. Pe de altă parte, această soluție a fost determinată și de inconsistența din răspunsurile furnizate de subiecți – care indică numele localității de naștere, dar care la unitatea administrativă superioară indică fie denumirea interbelică a județului sau denumirea regiunii create după 1950, iar răspunsurile referitoare la țară sunt de multe ori anacronice (se indică România sau Republica Populară Română, când la momentul nașterii respondentului respectiva localitate se află pe teritoriul altei țări, așa cum reiese din corelația dintre unitatea administrativă superioară și anul nașterii).

Cei născuți pe teritoriile intrate cel târziu în 1920 în componența României au fost luați în considerare la compararea cu populația generală a României. Cei născuți în afara teritoriilor intrate cel târziu la 1920 în componența României au fost considerați ca fiind născuți „în străinătate”, au fost luați în considerare pentru calculul statistic privitor la distribuția regională a respondenților, ei nefiind însă luați în considerare la compararea statistică cu populația generală a României.

Provinciile convenționale au fost definite teritorial, pe baza hărților, luându-se în calcul toate numele diviziunilor administrative aflate pe teritoriul respectiv, după intrarea acestuia în componența statului român (județe sau regiuni).

– **provincia „Ardeal”** (denumită astfel convențional, căci ea înglobează teritoriile Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului de la sud de Tisa) este compusă din județele/regiunile: Alba, Alba de Jos, Arad, Baia Mare Bihor, Bistrița-Năsăud, Brașov, Caraș, Caraș-Severin, Ciuc, Cluj, Făgăraș, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Mureș-Turda, Năsăud, Odorhei, Rodna, Sălaj, Satu Mare, Severin, Sibiu, Solnoc-Dăbâca, Someș, Stalin, Târnava Mare, Târnava Mică, Timiș, Timișoara, Timiș-Torontal, Trei Scaune, Turda, Turda-Arieș, Torontal, Cenad (Ungaria), Bichiș (Ungaria), Maramureș Nord (Cehoslovacia). Ultimele 3 unități administrative s-au aflat între 1919 și 1920 pe teritoriul României, revenind ulterior Ungariei, respectiv Cehoslovaciei, de aceea respondenții provenind din aceste provincii sunt considerați a fi născuți în „străinătate”, adică în afara teritoriului României Mari.

– **provincia „Moldova”**: Bacău, Baia, Bârlad, Botoșani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Galați, Iași, Neamț, Putna, Roman, Suceava, Tecuci, Tutova, Vaslui.

– **provincia „Țara Românească”**: Argeș, Brăila, Buzău, Dâmbovița, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Muscel, Olt, Prahova, Râmnicu Sărat, Romanai, Teleorman, Vâlcea, Vlașca.

– **provincia „Dobrogea”**: Tulcea, Constanța.

– **provincia „Cadrilater”**: Caliacra, Durostor.

– **provincia „Basarabia”**: Bălți, Cahul, Cetatea Albă, Chilia, Chișinău, Hotin, Ismail Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina.

– **provincia „Bucovina”**: Câmpulung, Cernăuți, Rădăuți, Storojineț, Suceava.

Comparația s-a făcut în raport cu populația pe provincii raportată în Recensământul României de la 1930. Acesta folosea pentru raportare 9 provincii istorice: **Oltenia** (alcătuită din județele Dolj, Gorj, Mehedinți, Romanați, Vâlcea), **Muntenia** (alcătuită din județele Argeș, Brăila, Buzău, Dâmbovița, Ialomița, Ilfov, Muscel, Olt, Prahova, Râmnicu-Sărat, Teleorman, Vlașca), **Dobrogea** (alcătuită din județele Caliacra, Constanța, Durostor, Tulcea), **Moldova** (alcătuită din județele Bacău, Baia, Botoșani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Neamț, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui), **Basarabia** (alcătuită din județele Bălți, Cahul, Cetatea-Albă, Hotin, Ismail, Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina), **Bucovina** (alcătuită din județele Câmpulung, Cernăuți, Rădăuți, Storojineț, Suceava), **Transilvania** (alcătuită din județele Alba, Brașov, Ciuc, Cluj, Făgăraș, Hunedoara, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sibiu, Sălaj, Sibiu, Someș, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune, Turda), **Banat** (alcătuită din județele Caraș, Severin, Timiș-Torontal), **Crișana-Maramureș** (alcătuită din județele Arad, Bihor, Maramureș, Satu-Mare)⁷.

Categoriile de analiză „provincii” folosite de chestionarul nostru metodologic diferă parțial de acestea. Astfel, provincia „**Ardeal**” din chestionarul metodologic folosește împreună datele raportate pentru provinciile **Transilvania, Banat și Crișana-Maramureș**, așa cum au fost ele definite de recensământ. Apoi, provincia „**Țara Românească**” din chestionarul metodologic folosește împreună datele raportate pentru provinciile **Oltenia și Muntenia**. Provincia „Dobrogea” din chestionarul metodologic diferă de provincia „Dobrogea” din recensământ, în sensul că reunește numai județele Constanța și Tulcea. Celelalte două județe, Caliacra și Durostor, care intrau în alcătuirea provinciei „Dobrogea” din recensământ formează provincia „**Cadrilater**” din chestionarul metodologic. Categoriile de analiză „**Moldova**”, „**Bucovina**”, „**Basarabia**” se referă la aceleași teritorii atât în chestionarul metodologic, cât și în recensământul din 1930.

Ținându-se cont de aceste convenții, interogarea provenienței regionale a respondenților (973 de răspunsuri) a condus la următoarele rezultate (vezi tabel și grafic 1):

– respondenți proveniți din „**Ardeal**”: 490 (50,36%). Populația regiunii Ardeal (5.548.363) la 1930 reprezenta **30,72%** din populația generală a României la 1930. Este vorba așadar despre o supra-reprezentare a celor născuți în Ardeal în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

– respondenți proveniți din Țara Românească: 206 (21,17%). Populația regiunii Țara Românească (5.542.183) reprezenta la 1930 **30,69%** din populația țării la 1930. Este vorba așadar despre o sub-reprezentare a celor născuți în Țara Românească în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

– respondenți proveniți din Moldova: 184 (18,91%). Populația regiunii Moldova (2.433.596) reprezenta **13,5%** din populația țării la 1930. Este vorba așadar despre o ușoară supra-reprezentare a celor născuți în Moldova în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

⁷ Date preluate din *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930...*, vol. II, tabelul „Componența provinciilor”, p. XXXII.

– respondenți proveniți din Basarabia: 19 (1,95%). Populația regiunii Basarabia (2.864.402) reprezenta 15,86% din populația țării. Este vorba așadar despre o sub-reprezentare semnificativă a celor născuți în Basarabia în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

– respondenți proveniți din Bucovina: 8 (0,82%). Populația regiunii Bucovina (853.009) reprezenta 4,72% din populația țării, este vorba deci de o subreprezentare semnificativă a celor născuți în Bucovina în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

– respondenți proveniți din Dobrogea: 27 (2,77%). Populația regiunii Dobrogea (437.131) reprezenta 2,42% din populația țării, este vorba deci de o reprezentare proporțională a celor născuți în Dobrogea în cadrul grupului de răspunsuri analizate și în cadrul populației.

– respondenți veniți din Cadrilater: 2 (0%). Populația regiunii Cadrilater (378.344) reprezenta la 1930 2,1% din populația țării, este vorba deci de o subreprezentare semnificativă a celor născuți în Cadrilater în cadrul grupului de răspunsuri analizate.

– 37 respondenți din cei 973 (3,80%) s-au născut în afara teritoriului României de la 1920: în general respondenți proveniți din țări vecine (Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, Rusia/URSS) dar și din Franța.

Subreprezentarea respondenților din Bucovina, Basarabia și Cadrilater la momentul efectuării chestionarului (1950-1951) poate fi înțeleasă și în contextul pierderilor teritoriale suferite de România la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

3. Originea etnică a respondenților a fost determinată în mod direct, prin răspunsul dat de 946 respondenți în cele 973 de fișe analizate la întrebarea 3 („Naționalitatea”). În 27 de fișe răspunsurile la această întrebare nu au fost completate. Rezultatele sunt sintetizate în tabelul 2, în coloana *Chestionar*. Comparația a fost făcută prin raportarea la structura etnică a populației României stabilită prin recensământul din 1930,⁸ sintetizate în coloana *General* din același tabel.

Compararea structurii etnice a populației chestionate cu cea a populației generale a României la 1930 evidențiază o relativă subdimensionare a etnicilor români, germani, ruși, ucraineni, bulgari în rândul celor considerați apropiați de mișcarea muncitorească sau de PCdR, și o supradimensionare a numărului de etnici maghiari, evrei, cehi și slovaci. O analiză corelată a structurii etnice cu cea regională a populației chestionate oferă o perspectivă mult mai nuanțată asupra acestor rezultate (vezi tabel și grafic 2).

Pentru relaționarea origine etnică – origine regională s-a încercat să se țină seama de particularitățile structurii etnice a fiecărei provincii analizate. Această relaționare s-a făcut doar acolo unde populația respondentă este suficient de însemnată încât să permită o comparație (adică în provinciile Ardeal, Țara Românească, Moldova)

⁸ Date preluate din *Ibidem*, tabelul „Populația statornică în 1930 după neam”; pp. XXXII-XXXIII.

Astfel, dintre cei 490 subiecți născuți pe teritoriul provinciei „Ardeal”, 483 (98,57%) și-au declarat originea etnică: 173 (35,31%) erau români, 199 (40,61%) maghiari, 84 (17,14%) evrei, 13 (2,65%) germani, 9 (1,84%) ceho-slovaci, 2 (0,41%) sârbi, 2 (0,41%) bulgari, 1 (0,20%) ucrainean. Din corelarea structurii etnice a populației de pe teritoriul provinciei „Ardeal” cu cea a structurii etnice a respondenților proveniți din Ardeal observăm o relativă supradimensionare în populația chestionată a etnicilor maghiari, evrei, cehi, slovaci și sârbi, și o relativă subdimensionare în populația chestionată a etnicilor români, germani și țigani (vezi tabel & grafic 3).

Din cei 184 de respondenți născuți în „Moldova”, 79 (42,93%) se declarau români, 92 (50%) evrei, în timp ce 13 (7,07%) nu au răspuns la această întrebare sau reprezentau alte etnii (în principal maghiari și polonezi). Din comparația cu structura etnică a provinciei Moldova, se poate observa o relativă sub-reprezentare a etnicilor români, o sub-reprezentare majoră a țiganilor și a celorlalte etnii locuitoare din Moldova, și o supra-reprezentare semnificativă a etnicilor evrei (vezi tabel & grafic 4).

Din cei 206 respondenți născuți în „Țara Românească”, 9 (4,37%) nu își declară originea etnică, 176 (85,44%) se declară români, 19 (9,22%) se declară evrei, iar unul (0,49%) se declară bulgar. Din comparația cu structura etnică a provinciei, se observă o relativă sub-reprezentare a etnicilor români, o sub-reprezentare semnificativă a etnicilor țigani, concomitent cu o supra-reprezentare semnificativă a celor evrei. Ponderea bulgarilor (suprareprezențați în populația chestionată) urmează să fie confirmată/infirmată pe măsură ce baza de răspunsuri chestionate se va mări semnificativ (vezi tabel și grafic 5).

Pentru celelalte provincii, avem următoarea structură etnică:

- Bucovina: 2 români, 5 evrei, 1 rutean.
- Dobrogea: 5 români, 3 ruși, 2 nedeclarați, 1 bulgar.
- Basarabia: 8 români, 2 ruși, 2 ruteni, 6 evrei, 1 rutean.

Cifrele pentru aceste provincii sunt deocamdată prea mici, pentru a se întreprinde o comparație relevantă a structurii etnice a populației chestionate și a celei din aceste provincii.

4. Relația cu PCdR și mișcarea muncitorească înainte de 1944

Analizarea relației avute de respondenți cu PCdR sau cu mișcarea muncitorească înainte de 1944 a fost făcută direct, pe baza răspunsurilor furnizate la întrebarea 6. În fișe este menționată calitatea de „membru” al PCdR/UTCdR sau „simpatizant” al PCdR/UTCdR/mișcării muncitorești în perioada ilegalității. Pentru determinarea relației respective vom ține cont pentru moment numai de această clasificare și răspunsurile date la această întrebare. Declararea apartenenței la PCdR va putea fi verificată ulterior, printr-o nouă funcție de interogare ce va folosi răspunsurile date la întrebarea 20 (prin verificarea anului de la care datează carnetul de membru al PMR de unde reiese confirmarea sau infirmarea de către comisia de verificare a membrilor de partid a stagiului din ilegalitate a respondentului).

Ancheta internă desfășurată în 1951-1952 vine să pună ordine în lumea mobilă, parțială și conflictuală a amintirilor respondenților, înlesnind transformarea

acestor categorii mobile ale memoriei în categoriile stabile și mai ales validabile ale istoriei, și pentru moment vom respecta această fluiditate. În perioada 1924 – 1944 nu a existat un statut al PCR. Primul Statut al partidului a fost adoptat la Prima Conferință a PCR (în legalitate) care a avut loc în octombrie 1945⁹, astfel că la ancheta internă din 1951-1952, calitatea de membru a respondentului trebuia probată documentar și testimonial (carnet de membru – acolo unde era cazul, locul adeziunii, indicarea persoanei care făcuse înscrierea), pe când cea de simpatizant putea fi atribuită numai pe baze testimoniale (mărturisire personală, probată prin acțiuni confirmate de alte mărturii.) Metodologia folosită în alcătuirea chestionarului trimis respondenților, care implica indicarea (atunci când o persoană depunea adeziunea la Partidul Comunist, solicitarea de a i se recunoaște stagiul de partid din anii 1930, chestionarul de cadre care reprezenta unul dintre documentele în baza cărui era întocmit dosarul profesional sau de partid al unei persoane) unor terțe persoane (și a amintirilor lor) care să poată confirma adevărul celor afirmate de respondent sugerează precauțiile luate de Secția de Cadre a PMR pentru acuratețea procesului de transformare a memoriei în istorie.¹⁰

În multe cazuri, un simpatizant al cauzei putea fi cu mult mai important decât un membru. De cele mai multe ori „simpatizanții” îndeplineau sarcini similare cu ale membrilor obișnuiți ai PCdR. Și aceștia luau parte, singuri sau însoțiți, la cel puțin una dintre următoarele acțiuni: adăpostirea de tehnică și material propagandistic (*Gestetner*/șapirografe, manifeste, publicații interzise), punerea la dispoziția partidului a domiciliilor lor (aceste locații erau folosite pentru ședințe, seminarii politice, adăpostirea unor membri sau simpatizanți urmăriți de Siguranță), colectarea de bani și bunuri pentru deținuții politici comuniști și familiile lor (vezi în acest sens organizația ilegală Ajutorul Roșu) ș.a.m.d. După preluarea puterii, Nicolae Ceaușescu a inclus/a asimilat în categoria „ilegaliștilor” și pe cei care au susținut „mișcarea muncitorească revoluționară” ca membri ai altor organizații politice, sindicale, de masă etc. Prin această măsură au fost asimilați ca luptători/susținători ai „mișcării muncitorești revoluționare” chiar și unii membri ai Partidului Social Democrat¹¹.

Contextul temporal în care răspunsurile au fost formulate (după campaniile succesive de epurare din perioada 1948-1950 și după preluarea dosarelor întocmite de Securitate) transforma un răspuns ce nu putea fi validat documentar sau

⁹ Statutul Partidului Comunist Român, București, Editura PCR, 1945, accesibil și pe adresa: http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_programatice/1945%20Statutul%20PCR.pdf

¹⁰ Vezi în acest sens și „Instrucțiunile cu privire la aplicarea Rezoluției Plenarei CC al PMR din iulie 1950” (în iulie 1950 s-a decis reînceperea primirii de membrii de partid, proces stopat odată cu demararea operațiunilor de verificare a membrilor PMR-noiembrie 1948) și „Instrucțiunile cu privire la modul de ținere a evidenței și de eliberare a carnetelor de partid și a carnetelor de candidat, model 1952” adoptate în martie, respectiv august 1952 prevedeau criteriile care stabileau apartenența la partid, modul de acordare a carnetului de partid, a cărții de evidență personală și a fișei de control etc. ANIC, fond CC al PCR – secția Cancelarie, dosar 72/1952, f. 18-38.

¹¹ Despre extinderea ariei de recunoaștere a calității de ilegalist al PCR vezi *Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al PCR. 19 iulie 1965*, în Nicolae Ceaușescu, *Opere alese. 1965 – 1970*, vol. I, București, Editura Politică, 1982, pp. 63-64.

testimonial într-o întreprindere riscantă, cu consecințe destul de grave pentru cel în cauză. De regulă, pierderea calității de membru și excluderea din partid, ca o consecință a nesincerității evidențiate în documentele de partid (chestionare, autobiografii) prefigurau epurarea și arestarea celui în cauză, mai ales dacă acesta deținea și o funcție în aparatul de partid.

Având în vedere toate acestea, putem presupune validitatea răspunsurilor (membru sau simpatizant) oferite de respondenți la ancheta internă din 1951-1952. Așa că, pentru moment ne vom baza pe formularea explicită a respondenților, le vom respecta opțiunile și le vom folosi ca atare în analiza noastră, fără a le corela cu răspunsurile oferite la întrebarea 20 – care reflectă rezultatele stabilite de Comisia de Verificare a Partidului, care recunoștea sau nu stagiul de „ilegalist”.

Răspunsurile la această întrebare sunt destul de variate, deși în tipizat sunt indicate numai trei posibilități de răspuns: membru de partid, membru UTC, simpatizant. La această întrebare nu au răspuns 8 respondenți, iar cele 965 de răspunsuri au fost grupate astfel (vezi tabel & grafic 6):

- Membru PCdR: 211 (a fost considerat membru al PCdR numai cel care s-a declarat explicit astfel), adică 21,69% din cele 973 de fișe studiate.
- Membru UTC: 107 (a fost considerat membru al UTC numai cel care s-a declarat explicit astfel), adică 11% din cele 973 de fișe studiate.
- Simpatizant: 603 (cei care s-au declarat simpatizanți, simpatizanți ai PCdR sau ai mișcării muncitorești sau ai UTC), adică 61,97% din cele 973 de răspunsuri studiate.
- Membru sindical: 14, adică 1,44% din cele 973 de răspunsuri studiate.
- Membrii ai altor partide și organizații politice de stânga: 30, adică 3,8% din cele 963 de răspunsuri studiate.

Acolo unde existau mai multe răspunsuri din partea unui respondent (de exemplu cineva se declarase simpatizant, membru de sindicat, membru PCdR sau membru al Mișcării Antifasciste din URSS) am înregistrat răspunsul considerat cel mai important. Ordinea convenită a importanței răspunsurilor este următoarea: 1. Membru PCdR, 2. Membru UTC, 3. Membrii altor partide sau organizații de stânga, 4. Membru sindical, 5. Simpatizant.

Aceste rezultate indică faptul că marea majoritate a celor considerați apropiați de PCdR în perioada ilegalității, și chestionați prin „fișa de ilegalist”, se declarau simpatizanți ai PCdR sau ai mișcării muncitorești. În schimb, apartenența la PCdR sau UTC este clamată de o mai mică parte a celor chestionați. Aceste rezultate reflectă fragilitatea unei organizații politice aflate în clandestinitate, granițele fluide ale unui provizorat continuu. Pe de altă parte, faptul că apartenența la structuri sindicale sau la alte partide și organizații de stânga din țară sau din străinătate era considerată de mulți o variantă onorabilă pentru demonstrarea fidelității față de cauza muncitorească reflectă și presiunile și motivațiile timpului la care fișa a fost completată, când era important de demonstrat loialitatea față de cauza comunistă. Rezultatele provizorii obținute până acum pe baza chestionării a 973 de fișe de ilegalist, urmează a fi confirmate de chestionarea răspunsurilor ce vor alcătui baza de date finală a proiectului nostru, culese din 8681 de „fișe de evidență a ilegalistilor”.

Funcțiile de interogare discutate aici au vizat conturarea caracteristicilor grupului studiat atât prin raportare la populația generală, cât și la structura internă a grupului. Aceste două linii de cercetare vor fi continuate prin alcătuirea de noi funcții de interogare, ce vor viza în principal structura socio-profesională a grupului (care va fi raportată la structura socio-profesională a populației generale), și activitatea politică a membrilor grupului înainte de 1944 prin confirmarea/infirmarea celor declarate de respondenți privitor la apartenența la PCdR în ilegalitate și prin determinarea tipului și frecvenței de evenimente represive suferite de membri ca urmare a activităților din ilegalitate. Datele expuse aici reprezintă un raport preliminar ce utilizează rezultate preliminare, care este menit să prezinte și să discute chestiunile metodologice implicate de analiza prosopografică prevăzută în proiect. Interpretarea istoriografică contextualizată a rezultatelor va fi făcută ulterior, după ce vor fi obținute rezultatele finale ale analizei.

Imaginea 1. Fișă de ilegalist (FV)

FIȘA Nr. 19307
de evidență a ilegalistilor

1. Numele de familie: Avila F. prenumele: George
(la carei adresă domiciliu a fost reținut și ce adresa și numele arechi)
Data nașterii: din 11 luna May anul 1901 Locul nașterii: comuna Grădina
Județ Ardeal țara România (deposedată din țară, exil, emigrare etc.)
prezenta de domiciliu fructușan (deci domiciliu: fructușan alți reținuți sau deținuți
ce trăiesc în țară)

Dacă înainte de 23 Aug. 1944 era membru în PCdR, în U.T.T., sau organizații al căror scop este
terorist: nu am fost
ce muncă a făcut sau ce activitate a desfășurat în perioada respectivă
la fructușan Canal Ter. Grădina în Dej, în. Brănești, în. Brănești, în. Brănești
destrucțiuni a în. Brănești. În anii 1941-1942 am lucrat ca
șofer în camion legat în secțiunea companiei în subșir
de cămine
În ce localități și în ce anș. s-a cunoscut și până când: la Fructușan între anii 1940-1944
în comuniștii țării la l. fructușan și la

Numele persoanelor cu care a avut legături în ilegalitate, în ce localități și în ce anș.
George deș. în. Brănești, în. Brănești, în. Brănești, în. Brănești
în. Brănești, în. Brănești, în. Brănești, în. Brănești
de legături a avut cu ei și unde se află și acum: în comunitate de țărâni
(Ardeal)

Dacă a fost arestat, judecat și condamnat în ilegalitate pentru activitatea revoluționară anticomunistă, pentru ce
lege: nu am fost

Împreună cu cine
ce condamnăre a avut și unde a făcut-o: nu am făcut

Când a fost înscris în legea, unde, pentru ce lege: nu am fost

cum și pe cine în proces, în închisoare, în lagăr
nu am fost condamnat în nici un lagăr
înscris în nici un lagăr

Memoriașul după 23 August 1944:

Număr de ordine în grupare	Tipul	Locul	Ce funcție a avut acolo
<u>1</u>	<u>Membru</u>	<u>1945-1948</u>	<u>Membru</u>
<u>2</u>	<u>Membru</u>	<u>1948-1952</u>	<u>Membru</u>
<u>3</u>	<u>Membru</u>	<u>1952-</u>	<u>Membru</u>

Activitatea politică după 23 August și până în prezent

La ce organizație în țară sau în străinătate	Tipul	Perioada	Funcția
<u>Grădina (Ardeal)</u>	<u>-</u>	<u>1945</u>	<u>Membru</u>
<u>Brănești (Ardeal)</u>	<u>-</u>	<u>1948</u>	<u>Membru</u>
<u>Brănești (Ardeal)</u>	<u>-</u>	<u>1948</u>	<u>Membru</u>
<u>Brănești (Ardeal)</u>	<u>-</u>	<u>1949</u>	<u>Membru</u>

unde membrului a avut și ce funcție îndeplinită: Ab. A. J. August 1940-1944
Ardeal

Dacă a fost deținut după 23 Aug. 1944: nu ce cauză: nu

Adresa actuală: Cluj Napoca, B. Bălănești nr. 6, Dej, com. Național Român
Membru în P.M.E. din anul 1946
Căruia de membru de partid P.M.E. Nr. 176278
preșterea Nr. ---

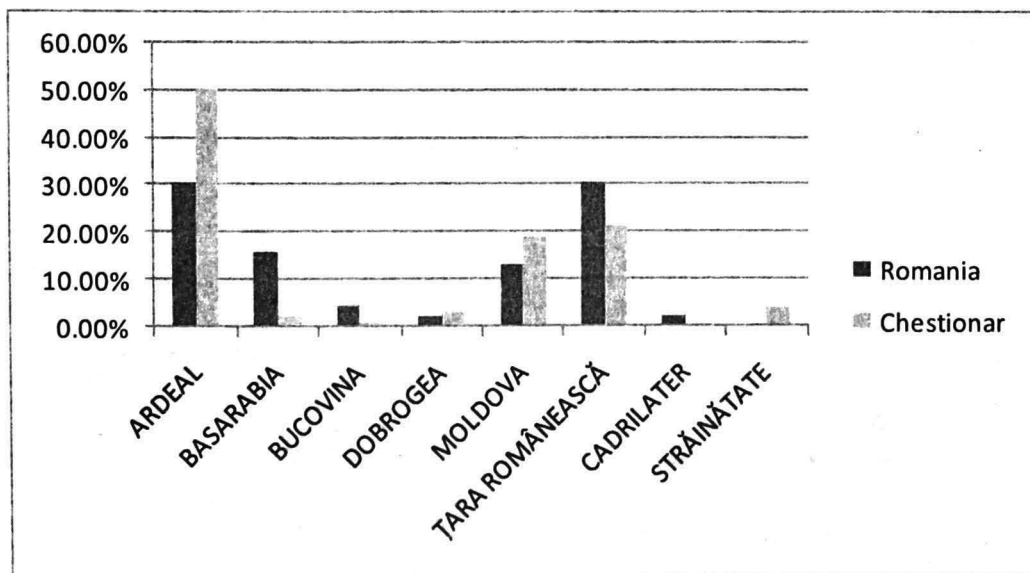
Electoral de Comunist

Dacă mai are ceva de declarat în afară de informațiile de pe această fișă
nu mai am nimic de declarat

Data: 18 Ianuarie 1968 Semnatura: George

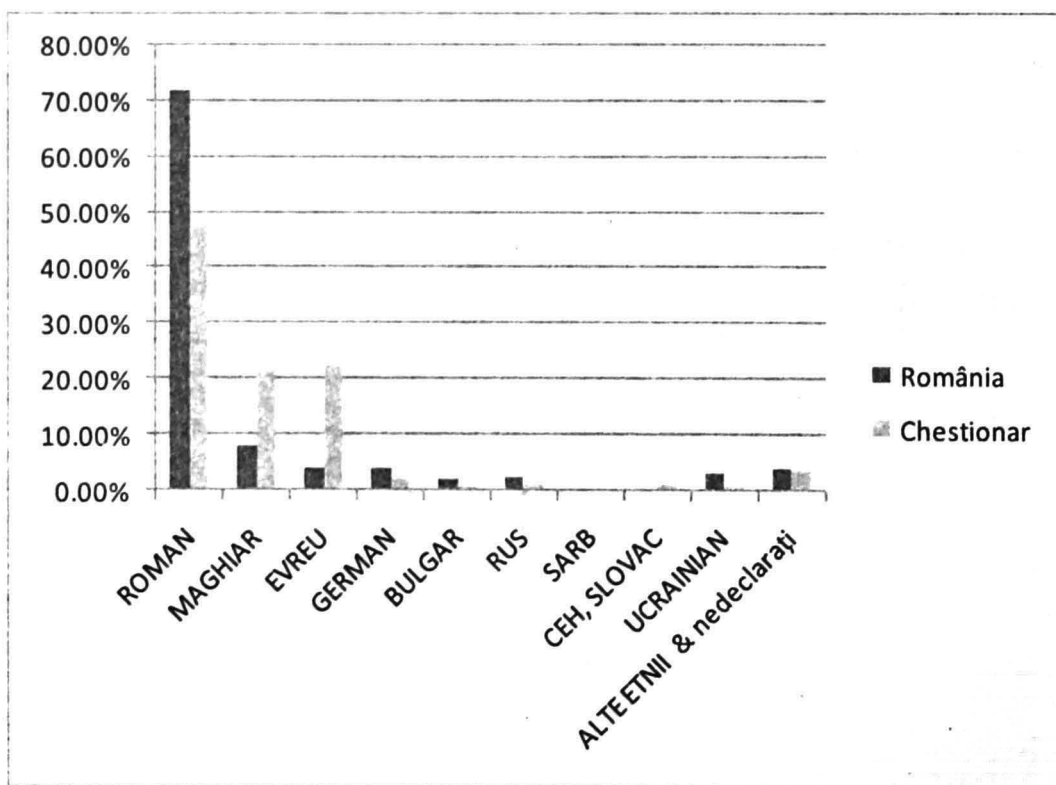
Tabel și grafic 1. Originea regională a populației studiate în raport cu populația generală a României (1930) (comparație procentuală)

	Romania	Chestionar
ARDEAL	30,70%	50,36%
BASARABIA	15,90%	1,95%
BUCOVINA	4,70%	0,82%
DOBROGEA	2,40%	2,77%
MOLDOVA	13,50%	18,91%
ȚARA ROMÂNEASCĂ	30,70%	21,17%
CADRILATER	2,10%	0%
STRĂINĂTATE		3,80%

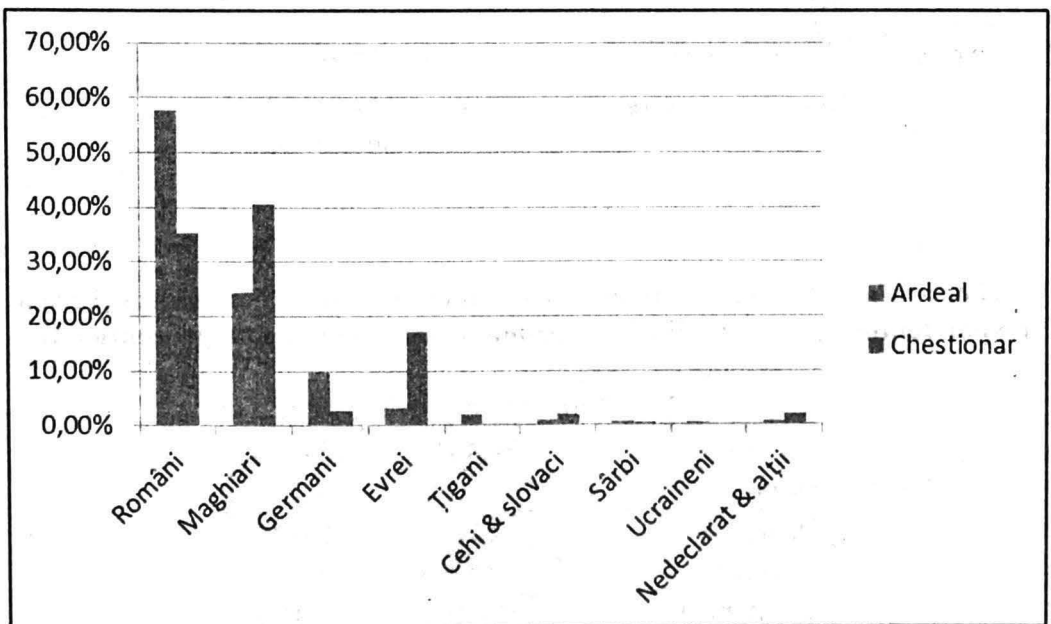
Tabel & Grafic 2. Originea etnică a populației studiate, în raport cu structura etnică a populației generale a României (1930)

	România	Chestionar
ROMAN	71,90%	47,58%
MAGHIAR	7,90%	21,58%
EVREU	4,00%	22,40%
GERMAN	4,10%	1,64%
BULGAR	2%	0,72%
RUS	2,30%	0,82%
SARB	0,30%	0,21%
CEH, SLOVAC	0,30%	1,13%
UCRAINIAN	3,20%	0,41%
ALTE ETNII & nedeclarați	4%	3,50%

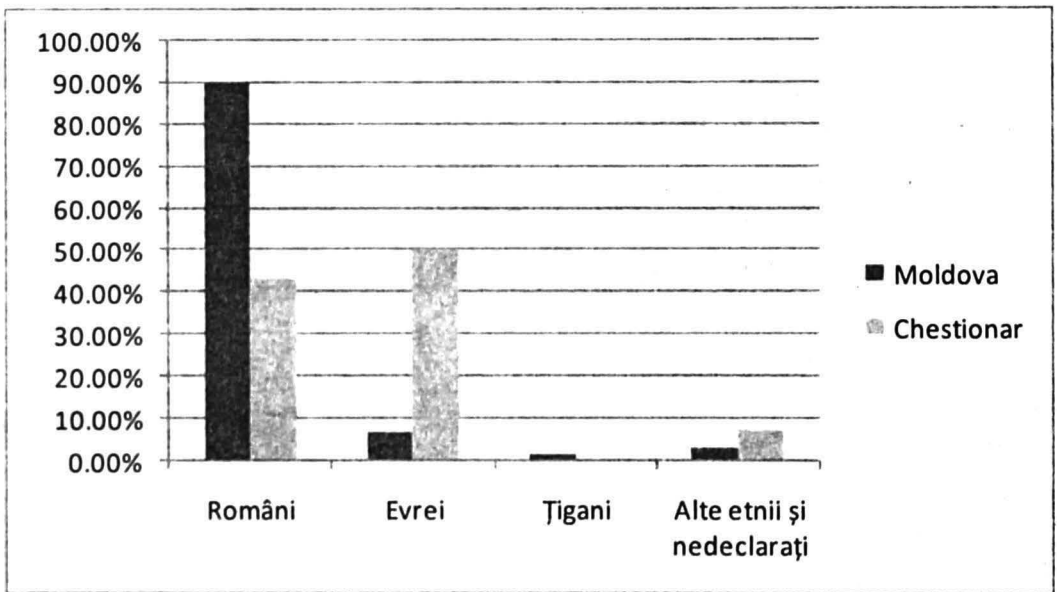
Tabel & grafic 3. Structura etnică a populației din Ardeal și cea a respondenților proveniți din Ardeal (comparație procentuală)

	Ardeal	Chestionar
Români	57,80%	35,31%
Maghiari	24,40%	40,61%
Germani	9,80%	2,65%
Evrei	3,20%	17,14%
Țigani	2,00%	0%
Cehi & slovaci	0,83%	1,84%
Sârbi	0,78%	0,41%
Ucraineni	0,53%	0,20%
Nedeclarat & alții	0,60%	1,84%

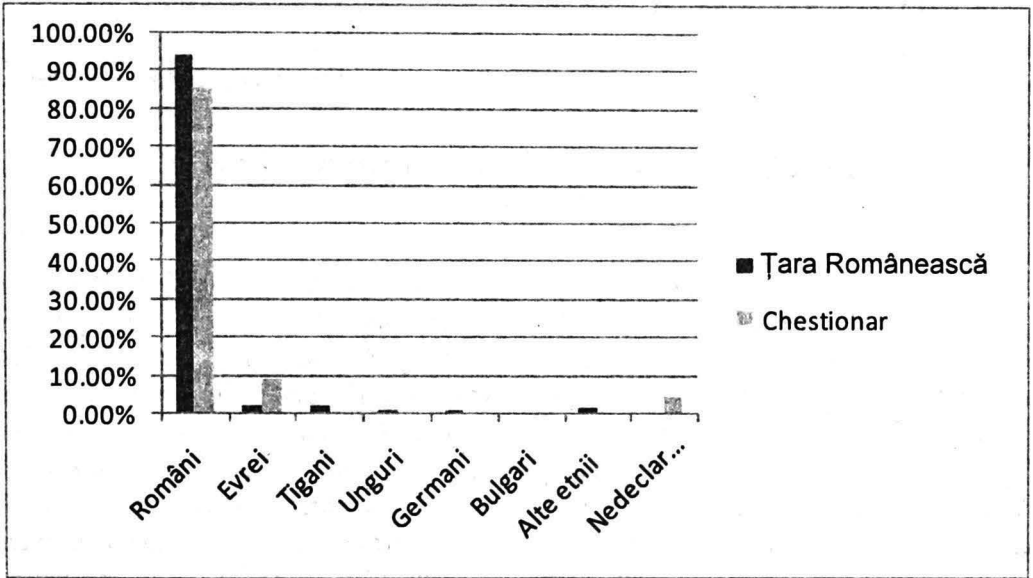
Tabel & grafic 4. Structura etnică a populației din Moldova și cea a respondenților proveniți din Moldova (comparație procentuală)

	Moldova	Chestionar
Români	89,80%	42,93%
Evrei	6,5%	50,00%
Țigani	1,30%	0,00%
Alte etnii și nedeclarați	2,40%	7,07%

Tabel & grafic 5. Structura etnică a populației din Țara Românească și cea a respondenților proveniți din Țara Românească (comparație procentuală)

	Țara Românească	Chestionar
Români	94,49%	85,44%
Evrei	1,60%	9,22%
Țigani	1,70%	0,00%
Unguri	0,70%	0,00%
Germani	0,40%	0,00%
Bulgari	0,07%	0,49%
Alte etnii	1,02%	0,49%
Nedeclarați	0,02%	4,37%

Grafic 6. Relația cu PCdR și mișcarea muncitorească înainte de 1944. Structura populației

	Cifre absolute	Procente
SIMPATIZANT	603	61,97%
MEMBRU PCdR	211	21,69%
MEMBRU UTC	107	11,00%
ALTE PARTIDE SI ORG DE STANGA	30	3,08%
MEMBRU SINDICAL	14	1,44%
NEDECLARAT	8	0,82%

